

Kungsörnsymposium 2012

Höllviken 28 – 30 september

Illegal jakt på kungsörn är ett reellt hot

Den storskaliga vindkraftsutbyggnaden hotar kungsörnens överlevnad och leder till att lämpliga livsmiljöer försvinner

Blyförgiftninga av kungsörn orsakas av bl.a. blyrester i slaktavfall från vilt

Många kungsörnar dör varje år i kollisioner med tåg där vissa sträckor som t.ex. malmбанan är överrepresenterade

*“Det är viktigt att vi arbetar mot dessa hot på bred front och att olika aktörer aktivt samverkar för att vi ska kunna uppnå en långsiktigt livskraftig kungsörnspopulation.”
– utdrag ur resolution antagen vid Kungsörnsymposium 2012*

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Föredrag	
Bobevakning av ett skånskt kungsörnspar	6
Kungsörn – illegal jakt och förföljelse	7
Biotopval och hemområdesrörelser hos GPS-försedda årsungar av kungsörn	9
Hekkeforekomst og vandringer hos snøugler i Fennoskandia i 2011	10
Näsudden – fåglar och vindkraft	12
Mästermyr – örnar och domstolar	14
Kungsörnens olika dräkter	16
Rovfågelsträcket vid Falsterbo	17
Pilgrimsfalken i Sverige	20
Dödsorsak för svenska kungsörnar	22
Kungsörnen i Norden	
<i>Norge</i>	22
<i>Finland</i>	23
<i>Danmark</i>	23
<i>Sverige</i>	24
Exkursion	29
Skånes fågelliv i bilder	33
Bilagor	
Resolution	34
Debattartikel	35

Kungsörn Sverige
c/o Thomas Birkö
Björkudden 105
894 31 Själevad

Plusgiro: 57 46 59-9
Org. nr.: 802455-5099
E-post: info@kungsorn.se
Hemsida: www.kungsorn.se
Medlemsavgift: 100 sek

Sammanställning av föredrag presenterade på kungsörnsymposium 2012. Föreläsare anges efter varje rubrik och författare till sammanställningarna anges i slutet av varje text. Nedladdningsbar pdf-fil av rapporten finns på: www.kungsorn.org.

Arrangörer & Planering:

Kungsörn Sverige & Skånes Ornitologiska Förening:
Thomas Birkö, Staffan Åkeby, Måns Hjernerquist, Kent Öhrn, P-G Bentz, Anders Eriksson, Karin Persson & Kenneth Bengtsson

Redaktion & Layout: Mårten Hjernerquist (ansvarig utgivare) & Börje Dahlén

Tryck: Åtta.45 Tryckeri AB, Sundbyberg, januari 2013, 600 ex.
ISSN 2001-0613

Framsida: Några av hoten mot en livskraftig population av kungsörn i Sverige. Foton: obduktion av skjuten kungsörn (foto: SVA), slaktrester av vilt (foto: Jan-Eric Hägerroth), kungsörn (foto: Jan-Eric Hägerroth), malmtåget på väg till Kiruna (foto: Jan-Eric Hägerroth) och en vindkraftspark (foto: Måns Hjernerquist)

Baksida: kungsörnsfjäder (foto: Jan-Eric Hägerroth)

Sponsorer: Länsstyrelsen i Norrbottens Län, Naturvårdsverket, Alvins Fond & Vellinge kommun.

Årsmöte 2013

Årsmöte för Kungsörn Sverige kommer att hållas på Gullgården i Sundsvall (norra stadsberget) lördagen den 23 februari klockan 18:00.

Om ni har frågor om årsmötet kontakta styrelsen (info@kungsorn.se). Mer information kommer att presenteras på www.kungsorn.se.

Förord

Kungsörn Sverige bildades 2010 i samband med det 12:e symposiet för kungsörn i Norden. Det ideella samarbetet kring kungsörnen fick då en tydlig organisation och samarbetet mellan de olika kungsörnsgrupperna runt om i landet intensifierades. 2012 års symposium var det 14:e i ordningen och arrangerades i samarbete med Skånes Ornitologiska Förening.

Symposierna ger oss som arbetar ideellt med kungsörn en chans att träffas och utbyta kunskaper och erfarenheter. Eftersom även personer från våra grannländer som arbetar ideellt eller professionellt med kungsörn deltar är även dessa sammankomster ett utmärkt tillfälle för att utbyta kunskap över landsgränserna. Det kan röra sig om inventeringsarbete eller hur de olika regeringarna hanterar rovdjursfrågan generellt och kungsörnen specifikt.

Att även forskare, myndigheter och näringslivet deltar i våra symposier är mycket uppskattat och gör att vi får en bred bas för diskussion.

Kungsörn Sverige har under året skrivit en debattartikel tillsammans med Sveriges Ornitologiska Förenings där vi redogör för vår oro av politiskt aviserade "förenklingar" av miljöbalken. Tidigare "förenklingar" har visat sig innebära försvagningar av skyddet av naturen. Vi har även skickat ut pressmeddelande om illegal jakt och förföljelse, vilket har ökat markant under 2012. Det är mycket oroande och vi arbetar aktivt för att påverka beslutsfattande myndigheter och politiker att ta denna fråga på allvar.

Årets om gått har också inneburit flera oroande nyheter för oss som arbetar med kungsörn och för bevarandet av kungsörnen. Naturvårdsverket har beslutat att upprätta en förvaltningsplan för kungsörnen. För de andra rovdjuret som förvaltas innebär det jakt och ökad polarisering. Är det kungsörnens framtid?

Adaptiv förvaltning är ett populärt uttryck i rovdjurspolitiken. Men trots att begreppet innebär att det krävs mer kunskap som löpande uppdateras har det från politiskt håll aviserats minskade resurser. Detta har också inneburit allt mer skrivbordsjobb med utredningar och reviderade förvaltningsplaner.

Vad kungsörnen behöver är att det blir verkstad med de åtgärder som redan finns framtagna. Inte mer dokument som samlar damm i myndigheternas skrivbord.

Förvaltningsplanen utgår också ifrån ett samarbete med Norge, något som de som arbetar med kungsörn i Norge inte fått några besked om från sina myndigheter och politiker. Som förvaltningsplanen ser ut nu är den mycket ogenomtänkt och känns som hastverk.

Vårt remissvar som ska vara inne i början på 2013 kommer att publiceras på hemsidan och i vår blogg.

Vi vill passa på att tacka Länsstyrelsen i Norrbottens Län, Naturvårdsverket, Alvins Fond och Vellinge kommun som alla på olika sätt sponsrade symposiet. Det var också mycket lyckat att samordna årets symposium med Skånes Ornitologiska Förening. Ett samarbete som fungerade mycket väl, inte minst tack vare skåningarnas idoga arbete och insatser. Kungsörn Sverige tackar Skånes Ornitologiska Föreningen och blickar framåt med lika mycket entusiasm mot det 15:e kungsörnssymposiet i ordningen som kommer att hållas i Hjerkin, som ligger i Dovre kommun i Norge.

Thomas Birkö
Ordförande Kungsörn Sverige

Kungsörn. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Sammanfattning

2012 års symposium arrangerades av Kungsörn Sverige tillsammans med Skånes Ornitologiska Förening. I det fågeltäta Skånes sydligaste del, vid Falsterbo kursgård i Höllviken samlades över hundra deltagare 28 – 30 september för att diskutera och lyssna till föredrag om kungsörn.

Symposiet inleddes med middag på fredagskvällen och en mycket uppskattad presentation och bildvisning om Skånes fågelliv som hölls av den lokala fågelkännaren P-G Bentz. På lördagen tog föredragen vid och symposiet avslutades på söndagen med en exkursion i det skånska natur- och kulturlandskapet. Där fick vi uppleva hur livet ser ut för kungsörnarna i det moderna Skåne. Två kungsörnar flög farligt nära rotorbladen mellan vindkraftverk placerade mitt i deras revir. Det gav en mycket tydlig bild av att en storskalig utbyggnad av vindkraft är ett reellt hot mot kungsörnen i Sverige. Den problematiken lyftes också fram i den resolution som symposiedeltagarna enhälligt beslutade om och som finns med som bilaga till denna rapport. Där tas även problematiken kring blyförgiftning, illegal jakt och trafikdödade örnar upp. Symposiedeltagarna vill med resolutionen uppmärksamma allmänheten, myndigheter, politiker, företag m.fl. på dessa hot och att vi alla ska verka för en långsiktig livskraftig kungsörnspopulation.

Thomas Birkö presenterade även den debattartikel som Kungsörn Sverige tillsammans med Sveriges Ornitologiska Förening skrivit om föreslagna förändringar av miljöbalken. Vis av tidigare erfarenhet av hur skyddet av vår natur ständigt försvagas lyfts argument för hur vi istället borde utöka skyddet. Även den artikeln finns med som bilaga till denna rapport.

Föredragen inleddes med en mycket utförlig studie av ett kungsörnspar i Skåne. Med hjälp av en kamera placerad vid boet kunde man följa häckningen i detalj. Vi fick en inblick i hur störningskänslig denna art är där bild efter bild visade hur de vuxna fåglarna stressades av närgångna personer vid boet. Vi fick också en utförlig beskrivning av kungsörnens olika fjäderdräkter och en presentation om Världsnaturfondens rapport om illegal jakt och förföljelse.

Ny teknik innebär att man kan följa fåglars rörelsemönster i detalj. Genom att forskare försett kungsörnar och fjällugglor med sändare fick vi en inblick i hur ungfåglarna rör sig den första tiden efter att de kommit på vingar. Kanske kan den kunskapen förbättra situationen för fåglarna när man bygger vindkraft. Hur fåglar påverkas av vindkraft studeras på Gotland och en kort sammanfattning av en studie från Näsudden följdes av en presentation om turerna kring den planerade vindkraftsparken på Mästermyr, också på Gotland, som fick avslag i högsta instans.

En utförlig beskrivning av rovfågelsträcket vid Falsterbo över tid och en redovisning av pilgrimsfalkens situation i Sverige hanns med innan vi som vanligt avslutade föredragen med presentationer av kungsörnsåret i Norge, Finland, Danmark och Sverige.

Mårten Hjernquist

Bobevakning av ett skånskt kungsörnspar

Ambjörn Karlsson & Kenneth Bengtsson

Ambjörn Karlsson och Kenneth Bengtsson har följt den skånska kungsörnspopulation i många år och är också Kungsörns Sverige lokala representanter i Skåne.

Kungsörn Sveriges representanter i Skåne följer årligen de åtta kända paren som häckar i landskapet. Förutom att ta reda på vilka par som häckar, utfallet av häckningarna och den årliga ringmärkningen har de studerat ett bo i Fyledalen i detalj under häckningen. Med tillstånd från Länsstyrelsen och markägaren placerade man en kamera vid boet vilket resulterade i över 15 000 bilder att analysera. Kameran tar bilder och registrerar t.ex. när de vuxna fåglarna kommer med bytesdjur till boet.

Att studera ett par så ingående ger mer information om kungsörnsens biologi och ekologi som exempelvis att den 22 år gamla hanen ruvade så hårt att honan ibland fick köra bort honom, att kråka och ringduva är vanliga bytesdjur och hur den ena ungen kan hacka ihjäl den andra, vilket är ett beteende som återfinns hos många rovfåglar. Paret som följdes visade sig vara ett tydligt exempel på hur örnar kan störas av närgångna ornitologer och strövare i naturen. Bild efter bild visade hur kungsörnarna var på sin vakt och spanade upp mot en höjdrygg en bit från boet där åtskilliga personer vistades regelbundet under häckningen. Även om man inte kan leda i bevis att det påverkade häckningsframgången är det tydligt att örnarnas beteende påverkades. Och det är inte en långtgående slutsats att konstatera att störningarna påverkar kungsörns häckningsframgång, men även framtida reproduktion, överlevnad och livslängd eftersom studier på andra arter har visat sådana samband.

Det är inte bara störning som hotar kungsörnen i Skåne utan även kollisioner med tåg, taggtråd, elledningar och en del kungsörnar fastnar också som bifångst i kråk- och duvhöksfällor. Vissa områden verkar vara särskilt utsatta då det är stor omsättningen på individer i vissa revir.

Mårten Hjernquist

Robert Franzén redovisar för WWF-rapporten om illegal jakt och förföljelse. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Kungsörn – illegal jakt och förföljelse

Robert Franzén och Berth-Ove Lindström

Robert Franzén har arbetat med rovdjursfrågor på Naturvårdsverket i många år och är nu pensionerad. Han har tillsammans med Berth-Ove Lindström som är styrelseledamoten i Kungsörn Sverige och representanten för Norrbotten sammanställt en rapport åt Världsnaturfonden om illegal jakt och förföljelse av kungsörn i Sverige. Rapporten publicerades 2012.

Under 2012 presenterade Världsnaturfonden (WWF) en rapport om illegal jakt och förföljelse av kungsörn i Sverige som sammanstälts av Robert Franzén och Berth-Ove Lindström. Rapporten fick stor uppmärksamhet i media. Kungsörnen är än idag utsatt för omfattande illegal verksamhet som skadar populationen och hämmar populationsutvecklingen.

Kungsörnen är fredad i Sverige sedan 1924 och är den enda fågelart som omfattas av rovdjurspolitiken. Det mesta arbetet med att förbättra kunskapsläget om kungsörn sker fortfarande ideellt även om ett mindre anslag finns för resekostnader i samband med inventering. Viss forskning om kungsörn pågår också.

Varför kungsörnen utsetts för illegal jakt och förföljelse beror på flera faktorer. Konflikter kan uppstå när markägare eller djurägare upplever kungsörnen som ett hot mot deras verksamhet. Kungsörnen kan ta renkalvar, lamm och hundar. Normalt utgör småvilt kungsörnens bytesdjur och även här kan konflikter om viltet uppstå mellan människa och kungsörn. Kungsörnen och dess ägg är också en åtråvärd handelsvara.

För att ersätta skador av kungsörnen betalar staten årligen ut drygt en miljon kronor till renägare, mellan 2 000 och 23 000 kronor till fårägare och upp till 40 000 till hundägare. Men trots det fortgår förföljelsen i hela landet. En enkätundersökning till landets länsstyrelser visade att kungsörnen förföljs i hela landet. De dödas och deras bon rivs ner och boträd fälls. Det är speciellt vissa områden i landet som är mer utsatta. Dessutom används illegala fångstsaxar och örnar förgiftas och störs.

Rapportförfattarna anser att det är anmärkningsvärt att inga fall av illegal jakt och förföljelse av kungsörn har lett till fängelsedomar och Robert och Berth-Ove vill därför se åtgärder för att förbättra situationen för kungsörnen i Sverige. Flera av dessa finns med i det åtgärdsprogram för kungsörn som Naturvårdsverket tagit fram. Därtill vill författarna till rapporten ge en myndighet tillsynsansvar över jakten, införa ökad tillsyn i fält, införa oanmälda kontroller av fällor vid viltuppfödninganläggningar, införa oanmälda kontroller av konservatorer, införa skadestånd vid illegal jakt och förföljelse samt att den som döms för jaktbrott även ska få jaktförbud.

Mårten Hjernquist

WWF-rapporten om illegal jakt och förföljelse av kungsörn i Sverige.

Skjuten kungsörn obduceras hos Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA). Foto: SVA.

Biotopval och hemområdesrörelser hos GPS-försedda årsungar av kungsörn

Tim Hipkiss

Tim Hipkiss är forskare vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Umeå och arbetar med bland annat vindkraftens påverkan på kungsörn.

Vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Umeå pågår forskning om hur kungsörnar utnyttjar landskapet. Genom att förse kungsörnar med sändare kan man följa deras rörelser och analyser vilka områden de utnyttjar. Carolin Sandgren har skrivit ett examensarbete om hur årsungar som försetts med sändare rör sig i reviret under de första månaderna. Tim Hipkiss var en av handledarna. Syftet var att studera hur stort hemområdet är, vilka habitat de främst utnyttjar och när de lämnar reviret.

14 ungar från 9 bon förseddades med sändare genom att fästa sändaren på en sele som fästs runt kroppen. Sändaren sitter då som en ryggsäck och väger mellan 70 och 130 gram. I juli och augusti började årsungarna flyga och de lämnade reviret i oktober och november. Avståndet från boet ökade med tiden vilket betyder att även hemområdets storlek utvidgas med tiden till dess att de begav sig iväg från boplatsen.

Av de biotoper som kungsörnsungarna använde under den här perioden var tallhedar och kalhyggen särskilt viktiga. Örnarna befann sig oftare i dessa habitat än vad man förväntar sig av slumpen. Det samma gäller för kantzoner mellan hyggen och skogsmarker. Biotoper som utnyttjades mindre än förväntat var ungskog, blandskog och myrar. De två förstnämnda troligen på grund av att skogen är för tät för att örnarna ska kunna röra sig i dem. Precis som för placeringen av bon uppehöll sig kungsörnsungar oftare än förväntat av slumpen i sydsluttningar.

Man kan inte dra några egentliga slutsatser baserat på resultaten från den här studien i nuläget. Dels gäller resultaten enbart för årsungar under några få månader och det råder stor osäkerhet kring hur man ska tolka resultaten på ett biologiskt relevant sätt, vilket också diskuterades. Forskarna hoppas att resultaten från denna studie tillsammans med framtida studier ska kunna användas för att göra t.ex. skogsbruket och utbyggnaden av vindkraft mer anpassat till kungsörnens behov.

Mårten Hjernquist

Tim Hipkiss. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Hekkeforekomst og vandringer hos snøugler i Fennoskandia i 2011

Karl-Otto Jacobsen. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Karl-Otto Jacobsen, Ingar Jostein Øien, Roar Solheim och Tomas Aarvak

Karl-Otto Jacobsen är forskare vid Norsk Institutt for Naturforskning och kom till årets symposium för att presentera arbetet med fjälluggla inom det norska fjälluggleprosjekt. Tillsammans med Ingar Jostein Øien och Tomas Aarvak från Norsk Ornitologisk Forening samt Roar Solheim från Agder naturmuseum og botaniske hage presenterar Karl-Otto Jacobsen här hur det gick för fjällugglan i Fennoskandia under 2011.

Det norske snøugleprosjektet ble startet i 2005 som et samarbeid mellom Norsk institutt for naturforskning (NINA), Agder naturmuseum og botaniske hage (ANM) og Norsk Ornitologisk Forening (NOF). Kartleggingen i 2011 påviste det det beste hekkeåret for snøugle i Fennoskandia som er registrert siden 1978. Prosjektet har oversikt over 42 reirfunn i Norge, 2 i Sverige og 10 i Finland. Tolv voksne hekkende snøugler ble fanget i de to nordligste norske fylkene Finnmark og Troms Ni av fuglene ble påmontert batteridrevne satellittsendere, mens tre fikk

solcelledrevne satellittsendere. Vi samlet inn mye viktig informasjon om snøuglenes hekkebiologi, og avdekket ny kunnskap om tidligere ukjente aspekter. Fire av snøuglene som ble utstyrt med satellittsender i 2011 overvintret på Kolahalvøya i Russland i et område som vi tidligere har avdekket som et viktig vinterområde for arten (se Jacobsen mfl. 2012a,b). Et år etter instrumentering var sju av snøuglene påviselig i live med fungerende sendere. Alle disse oppholdt seg i nord-Russland gjennom sommeren 2012.

Karl-Otto Jacobsen, Ingar Jostein Øien, Roar Solheim och Tomas Aarvak

Jacobsen, K.-O., Øien, I.J., Solheim, R. & Aarvak, T. 2012a. Det store snøugleåret 2011. *Vår Fuglefauna* 35: 8-15.

Jacobsen, K.-O., Øien, I.J., Solheim, R. & Aarvak, T. 2012b. *Snøuglas bestandsforhold, vandringsmønster og habitatvalg.* Årsrapport 2011. - NINA Rapport 813. 20s.

Oversikt over reirfunn av snøugle i Norge, Finland og Sverige i 2011 (fra Jacobsen mfl. 2012 a, b).

Häckande fjällugglor i Fennoskandia. Foton: Karl-Otto Jacobsen.

Näsudden – fåglar och vindkraft

Mårten Hjernquist

Mårten Hjernquist är forskare och har arbetat med påverkan på fågellivet av vindkraftsparken på Gotlands sydväst kust, Näsudden sedan 2009. Preliminära resultat från studierna presenterades.

Sedan 2009 bedrivs studier av hur generationsskiftet av vindkraftverken på Näsudden, Gotland påverkar fågellivet. Alltså, vad är skillnaden i påverkan på fågellivet mellan de stora vindkraftverk som byggs idag och de tidigare vindkraftverk som är hälften så höga och har rotorblad med en fjärdedel så stor svepyta?

Utöver att inventera kollisionsdödade fåglar efter standardiserade rutter genomförs också inventeringar av fågelförekomsten året runt, inklusive häckfåglar längs standardiserade rutter. Inventeringarna påbörjades i fyra delområden två år innan generationsskiftet skulle påbörjas. Efter två år bytte vindkraftsbolagen ut vindkraftverken i två av dessa delområden medan vindkraftverken i de två andra delområdena fortfarande är oförändrade. Därefter pågår inventeringar i ytterligare två år i alla delområden. På så sätt kan man studera effekterna av generationsskiftet före och efter att vindkraftverken byts ut. Dessutom fungerar de två delområdena där ingen förändring sker som kontrollområden för att få en bild över den naturliga fluktuationen mellan år. Studien förväntas vara klar under 2013.

Preliminära resultat visar att drygt 18 fåglar, större än en duva, kolliderar och dör med varje vindkraftverk varje år. Mindre fåglar än en duva hittas i regel inte och därför är denna siffra en underskattning av den egentliga mortaliteten. Det innebär att knappa 2 000 fåglar, större än en duva, dör årligen i vindkraftsparken på Näsudden varav uppskattningsvis ca 10 örnar. Dessa siffror är uträknade genom att ta hänsyn till hur fort kollisiondödade fåglar försvinner på grund av t.ex. asätare samt hur många som inventerarna faktiskt hittar. Dock är det preliminära uppskattningar och ska därför också betraktas som sådana.

Eftersom studien har pågått under så kort tid sedan generationsskiftet ägde rum kan man inte yttra sig om eventuella effekter av generationsskiftet idag. Däremot ser man hitintills ingen större skillnad i dödligheten mellan de mindre äldre vindkraftverken och de nya större. Det kan tolkas som om att stora vindkraftverk är bättre ur fågelsynpunkt då de producerar mycket mer el utan att öka kollisionsrisken. Dock är det för tidigt att dra sådana slutsatser och ännu har inte effekterna på häckfåglar eller fågelförekomsten under andra säsonger vägts in. Studien kommer att sammanfattas i en rapport som väntas vara klar i början på 2014.

Mårten Hjernquist

Delar av vindkraftsparken på Näsudden. Foto: Måns Hjernquist.

Mästermyr – örnar och domstolar

Måns Hjernquist

Det slutliga avgörandet om vindkraftsetablering på Mästermyr kom den 4 juli 2012. Gotlands Ornitologiska Förening (GOF) fick därmed rätt i högsta instans som upphävde tidigare beslut och tillstånd. Artikeln är i ungefärlig utformning tidigare publicerad i Bläcku nr 2 2012 och Kungsörnen 2012. Måns Hjernquist, ordförande för Gotlands Ornitologiska Förening redogjorde för ärendet vid symposiet.

Mästermyr

Vattenfall ansökte under 2009 om tillstånd för en första etapp på 10 vindkraftverk i en planerad vindkraftspark på 40 verk vid Mästermyr på Gotland. Mästermyr som är en forna sjö dikades ut från början av 1900-talet för att skapa odlingsbar myrjord. Myren ligger i många fåglars flyttled och har troligen alltid fungerat som en viktig rastlokal. Den tidigare största våtmarken på Gotland utgjorde även med stor sannolikhet en mycket värdefull häckningsplats för många fåglar. Efter utdikningen fungerar fortfarande de öppna åkrarna och fälten som viktiga födosöksplatser och i området finns trädungar. Bland annat har 42 000 vitkindade gäss inräknats samtidigt liksom 1 200 tranor, vilket i svenska mått är anmärkningsvärt men visar också på dess betydelse ur internationell synpunkt. Rovfåglar av flera arter förekommer frekvent i området. GOF belyste dessa förhållanden i processen och även Vattenfall och Länsstyrelsen beskrev Mästermyrs rika fågelliv. Men medan bolaget menade att fåglarna inte skulle påverkas av vindkraften anförde Länsstyrelsen att exploateringen visst skulle orsaka skador, framför allt på örnar, men att det kunde accepteras eftersom det finns örnar praktiskt taget över hela Gotland. Länsstyrelsen skriver att eftersom Gotland förmodligen har det tätaste beståndet av kungsörn i Sverige, är risken stor att en vindkraftspark hamnar inom eller i närheten av ett revir oavsett var på Gotland den uppförs. Resonemanget haltade och frågan var om myndigheten skulle tillämpa samma resonemang för exploatering av till exempel alvarmarker, därför att naturtypen är vanlig på Gotland?

Vattenfall anlätade en fågelkonsult som medgav de ornitologiska värdena, dock med minsta möjliga marginal och med stora kunskapsluckor och brister, men instämde i Vattenfalls bedömning att det inte skulle innebära några skador av exploateringen. Trots bedömningen framförde konsulten att det ändå behövdes ett flerårskontrakt för fortsatta studier av eventuell påverkan på fågellivet. Vattenfall bedömde att det skulle räcka med att anlita en fågelkonsult som offerar hedern för arvoden.

Tillstånd

Länsstyrelsen beslutade i december 2010 att medge tillstånd för Vattenfall. För att tillmötesgå fågelskyddsintresset angav man ett uppskjutet villkor, där bolaget fick krav att fundera ut någon lämplig kompensationsåtgärd för skadorna på örnar. Kanske skulle Vattenfall "tvingas" isolera eller gräva ned elledningar vid anläggandet eller möjligen till och med i ett annat område som kompensation. Någon diskussion kring artskyddsförordningen sänkades trots att myndigheten bedömt att örnar kommer att dödas. Skulle myndigheten föreslagit kompensation i omvänt förhållande, att bolaget som äger elnätet tvingas kompensera eldöd genom att förhindra vindkraftsetablering vid till exempel Mästermyr?

Beslutet ifrågasattes av ideella naturvårdare, däribland Gotlands ornitologiska förening, som överklagade beslutet till Mark- och miljödomstolen. Kritiken bestod dels i bristfälliga och felaktiga beskrivningar av fågellivet och bedömningen av påverkan, dels ifrågasattes om myndigheten verkligen tolkat miljölagstiftningen korrekt.

Mark- och miljödomstolen avlog överklagandena och fastställde Länsstyrelsens beslut i september 2011. Domstolens krev bland annat att alternativredovisningen och de i miljökonsekvensbeskrivningen ingående fågelstudierna inte avviker från vad som är brukligt vid vindkraftsetableringar. Kan bristfälligt och felaktigt underlag vid en miljöprövning vara acceptabelt med motiveringen att det är brukligt? Domstolen noterar vidare att stora delar av Gotland är viktiga för kungs- och havsörn och platsen var därför inte unik enligt domens mening. I Vattenfalls ansökan fanns två alternativa lokaliseringar. Det ena var ett närliggande skogsområde med höga naturvärden och där ett annat bolag redan hade tecknat markägaravtal, det andra var ett skogsområde i Småland där bolaget redan ett år tidigare begravt projektet. Det sistnämnda alternativet presenterades i processen först efter att alternativredovisningen kritiserats av GOF. Det fanns således inga verkliga alternativ presenterade i ansökan.

Mårten Hjernquist lämnar över ordet till Måns Hjernquist. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Avgörandet

Gotlands ornitologiska förening ansåg att domstolens beslut var felaktigt och inte tagit hänsyn till den omfattande kritik som GOF lagt fram och överklagade därför till sista instans, Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt. Efter prövningsprocessen med diverse kompletteringar och bemötande av parternas yttranden, kom domslutet den 4 juli i år. Fåglarna vann och GOF hade rätt. Mark- och miljööverdomstolen upphäver mark- och miljödomstolens dom liksom Länsstyrelsens beslut och avslår Vattenfalls tillstånd. Domslutet går inte att överklaga och därmed var ärendet avslutat. Domstolen skriver bland annat: *"Med hänsyn till Mästermyrs påtagliga betydelse som fågellokal och de risker för kungs- och havsörn som en etablering medför, finner Mark- och miljööverdomstolen att Vattenfall inte har visat att den valda platsen uppfyller kravet på en lämplig lokalisering enligt 2 kap. 6 § miljöbalken. Enligt Mark- och miljööverdomstolen är det inte heller möjligt att förena tillståndet med sådana villkor om försiktighetsåtgärder, t.ex. buffertzoner till boplatser, som innebär att lokaliseringen skulle kunna godtas. Det saknas därmed förutsättningar att meddela tillstånd till den sökta verksamheten."*

Efterspel

Kort efter att domen meddelats uttryckte ledningen för Vattenfall offentligt att de ansåg att domen var orimlig och att de därför ämnade uppvakta miljöministern för att få till stånd en ändring av miljölagstiftningen. Det halvstatliga Vattenfall kunde alltså inte acceptera en miljölagstiftning där naturvärden kunde gå före ekonomiska intressen. En månad efter Vattenfalls utspel meddelar miljöministern att regeringen lagt fram ett förslag om ändring av miljöbalken. För att effektivisera och förenkla sägs det och där det redan i balken ska framgå vilken art av verksamhet som ska kräva miljöprövning.

En mer sund och ärlig reaktion på domslutet hos exploitörer och politiker är att ändra inställning. Att lokalisera vindkraft i värdefulla naturmiljöer är inte miljövänligt. Miljölagstiftningen är till för att skydda natur och miljö.

Måns Hjernquist

Ovan: kungsörn i sin andra dräkt.

Till höger: kungsörn i sin tredje dräkt.

Det tar flera år för att alla fjädrar ska ha ruggats hos kungsörnar vilket tillsammans med slitage av fjädrarna i form av nötning och solljus gör att man kan använda sig av ruggningsmönstret för att åldersbestämma kungsörnar.

På www.orrhult.eu finns utförliga beskrivningar av och bilder på kungsörnens alla dräkter.

Foton: Sture Orrhult.

Kungsörnens olika dräkter

Sture Orrhult

Sture Orrhult har i många år studerat kungsörn i samband med utfodring i ÖRN-72:s regi.

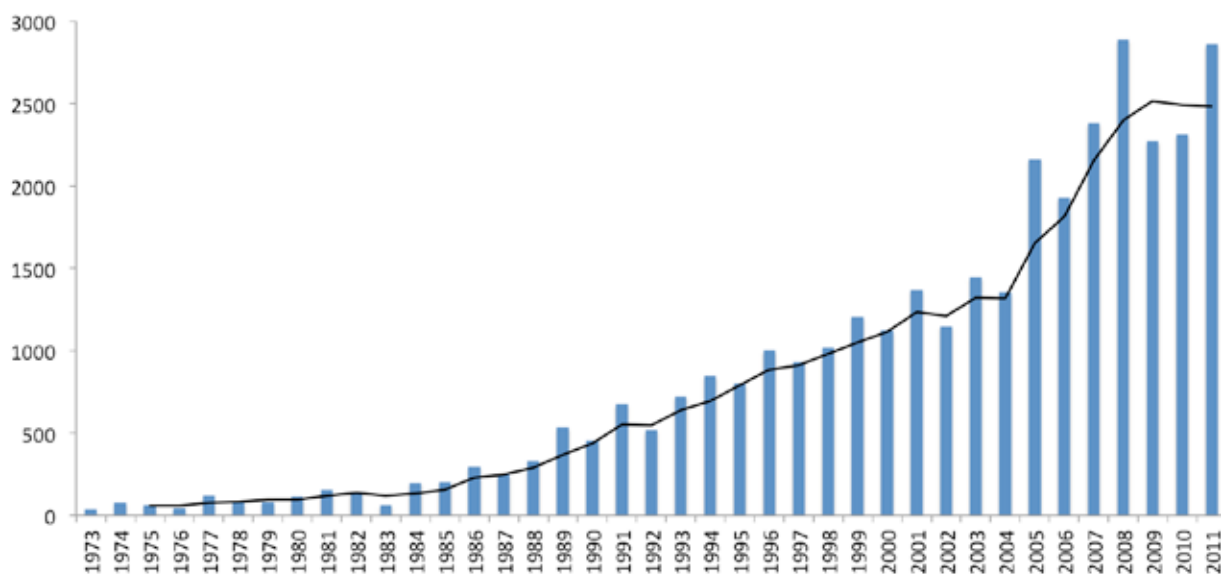
Efter många års detaljstudier av kungsörn från gömsle har Sture Orrhult samlat på sig ett stort material över kungsörnens olika dräkter. Studierna har genomförts i samband med utfodringsverksamheten i ÖRN-72. Att kunna följa samma individ över flera år ger unika förutsättningar för att följa ruggningens förlopp i detalj och ger möjligheten att analysera ett informativt tidsdokument. Och det visade sig att variationen i ruggning och dräktkaraktärer också är mycket större än vad litteraturen anger. Även om de flesta kungsörnar har typiska fjäderdräkter för sin ålder var det flera som uppvisade dräktkaraktärer som var otypiska. Unga örnar kan rugga fjädrar så att de ser äldre ut och äldre örnar kan uppfattas som yngre i fält.

Det visar att studier vid gömslen inte bara är viktiga för att uppskatta t.ex. populationsstorleken, utan även för att få ny kunskap om kungsörnens dräktvariation. Dräkten är en indikator på när kungsörnen är köns mogen och kan börja häcka och att notera kungsörnens ålder ingår därför i inventeringsarbetet. Mer kunskap om hur kungsörnar ruggar och hur de ser ut i olika åldrar är därför en viktig del i arbetet med kungsörnen.

Mårten Hjernquist

Till vänster: Röd glada. Till höger: Nils Kjellén föreläser om rovfågelsträcket vid Falsterbo. Foton: Jan-Eric Hägerroth.

Sträckräkning av röd glada 1973 – 2011 vid Nabben. Staplarna visar säsongssumma och linjen rullande treårsmedelvärde. Data från Falsterbo Fågelstation: www.falsterbofagelstation.se

Rovfågelsträcket vid Falsterbo

Nils Kjellén

Nils Kjellén har sedan 2001 räknat sträckfågel vid Falsterbo som en del i det miljö-övervakningsprojekt som Naturvårdsverket finansierar sedan 1973. Tidigare var det Gunnar Ros som inventerade och Nils har sedan några år även assistans av David Erterius under en större del av inventeringsperioden. Nils Kjellén presenterade trender för rovfågelsträcket vid Falsterbo.

Mårten Hjernquist

Kungsörnshona under sin andra vinter. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Pilgrimsfalk. Foto: Peter Lindberg.

Pilgrimsfalken i Sverige

Peter Lindberg och Berth-Ove Lindström

Peter Lindberg är projektledare för Projekt pilgrimsfalk och Berth-Ove Lindström är lokalansvarig i Norrbottens län tillika styrelseledamot i Kungsörn Sverige. De presenterade arbetet med inventering och ringmärkning av pilgrimsfalk i framför allt Norrbottens skogsland och visade exempel på olika hotbilder och problem som är aktuella.

Totalt häckar det minst 360 par pilgrimsfalk i Sverige. Huvuddelen återfinns i Norrland med över 200 par. Över 100 par häckar längs den svenska västkusten och i södra Sverige medan populationen i Mellansverige består av ca 50 par.

I Norrland kontrolleras kända pilgrimsfalkslokaler varje år. Norrbotten hade flest lyckade häckningar, 27 stycken vilka producerade 57 ungar totalt. I Västerbotten, Västernorrland, Jämtland och Gävleborg konstaterades 13 lyckade häckningar sammanlagt. Dessa bon producerade 41 ungar totalt.

I södra Sverige häckade det 103 par varav 62 lyckades producera ungar (60 % lyckade häckningar). Det är den lägsta andelen som lyckats med häckningen under de senaste åtta åren (medel: 73 %) och trenden är negativ. Troliga förklaringar är ökad konkurrens om revir, ökad störning, ökad predation och reproduktionsstörningar på grund av miljögifter. I genomsnitt producerades 2,4 ungar per lyckad häckning vilket är jämförbart med tidigare år. Antalet par har däremot ökat markant under samma tid och populationen har fördubblats sedan 2005 vilket betyder att den årliga ungrproduktionen ökat från strax under 100 ungar till ungefär 150.

Ett nytt hot mot pilgrimsfalken är att den aktivt förgiftas. Det har noterats runt om i Europa och det par som förgiftades i Sverige 2012 har fått stor uppmärksamhet i media. Inte minst eftersom Sverige ornitologiska föreningen för första gången utlovat belöning till den som kan komma med information som leder till att de som förgiftat falkarna grips. Belöning som metod för att upplåsa faunakriminalitet används flitigt i andra länder runt om i världen.

Mårten Hjernquist

Peter Lindberg (överst) föreläser om pilgrimsfalken. Berth-Ove Lindström (nederst) hade innan berättat om situationen för pilgrimsfalken i norra Sverige. Foton: Jan-Eric Hägerroth.

Ovan: Pilgrimsfalk. Foto: Björn Hjernquist.

*Nedan: De förgiftade falkarna fick stor spridning i media i samband med symposiet.
TV-team med Peter Lindberg och Thomas Birkö. Foto: Jan-Eric Hägerroth.*

Dödsorsak för svenska kungsörnar

Roland Mattsson

Roland Mattsson har varit verksam vid SVA under lång tid och redogjorde för statistiken av inkomna döda kungsörnar.

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) presenterade sina undersökningar om dödsorsaken för kungsörn i Sverige mellan 1986 och 2012 (september). Av 270 obducerade örnar kunde dödsorsaken inte fastställas på 16,3 % av de örnar som inkommit till SVA. En tredjedel hade dött på grund av trauma. Här ingår kollisioner med tåg, trafik, vindkraftverk m.m. Nästan 12 % hade skottskador och ungefär 5 % var brännskadade. Under 2012 har andelen kungsörnar som är påskjutna gått upp märkbart.

Nästan 18 % var blyförgiftade men man ska då veta att SVA enbart testat för blyförgiftning på mindre än hälften av de inkomna örnarna eftersom man bara testar individer som man misstänker är förgiftade. Drygt hälften av de förgiftade örnarna var akut blyförgiftade.

Eftersom både Naturhistoriska Riksmuseet (NRM) och SVA får in döda kungsörnar ska data från både NRM och SVA vägas samman för att man ska få en övergripande bild av dödsorsaken för kungsörnar i Sverige. I åtgärdsprogrammet för kungsörn har det gjorts och då kunde man visa att 9 av 10 kungsörnar som dör gör så på grund av mänskliga aktiviteter.

Mårten Hjernquist

Kungsörnen i Norden

Norge

Carl Knoff och Torgeir Nygård

I Norge genomförs ingen heltäckande inventering av kungsörn i hela landet. Populationen uppskattas baserat på de regioner där inventeringar utförs. För 14 år sedan uppskattades populationen till mellan 773 och 1072 par. Men det har inte skett en ökning till dagens population som uppskattas till någonstans mellan 1176-1454 par, utan ökningen beror främst på ökad kunskap i de områden som inventeras.

Totalt kontrollerades 383 revir av vilka 268 var besatta under 2012. 74 av de besatta reviren lyckades producera ungar, i genomsnitt 0,29 ungar per par. Ett mycket dålig år för kungsörnen med ungefär hälften så många ungar jämfört med föregående år. Om man utgår från ungpoduktionen i de regioner där man inventerar kungsörn och extrapolerar det för hela Norge borde det uppskattningsvis ha producerats mellan 341 och 421 kungsörnsungar under 2012. Vintern var mild med rikligt med nederbörd. Snö föll under häckningsperioden vilket tillsammans med dålig födotillgång försämrade häckningsresultaten.

För att studera kungsörnarnas bytesdjursval i Norge ska studier av stabila isotoper av grundämnen från fjäderprover genomföras. Eftersom fördelningen av isotoper varierar med miljön och mellan trofiska nivåerna kan sådana studier ge en indikation på vilka bytesdjur som ingår i kungsörnens diet.

Mårten Hjernquist

Finland

Tuomo Ollila

Av de 487 kända kungsörnsreviren i Finland har 426 varit besatta någon gång under den senaste femårsperioden och 343 under 2012. 328 av dessa har dessutom haft åtminstone en lyckad häckning under den senaste femårsperioden. Finland har infört en fyndersättning på etthundra euro för varje nytt revir som hittas vilket resulterade i tio nya revir under 2012. Ytterligare sex revir hittades vilket betyder att det totalt hittades 16 nya revir i Finland under 2012 samt 31 nya bon i redan kända revir.

Av de besatta reviren under 2012 lyckades 156 få ut ungar, i genomsnitt 0,51 ungar per par vilket betyder att totalt 176 årsungar producerades. Häckningsresultaten var bäst i södra Lappland och mellersta Finland och sämre i Norra Lappland. De finska kungsörnarna hade högst ungpåproduktion i Fennoskandiaområdet men ändå lägre jämfört med året innan.

Mårten Hjernquist

Danmark

Hans Christophersen

Kungsörnen började häcka i Danmark 1999. Under de senaste 14 åren har det funnits totalt fyra kungsörnsrevir och antal häckande par har ökat från ett till tre par. Alla fyra reviren återfinns längs Jyllands östkust och har varit aktiva under den senaste femårsperioden. Normalt produceras mellan en och två ungar per år förutom 2008 då fyra ungar kom på vingarna. Födovallet består ofta av smågnagare men även fasaner ingår i vissa revir.

Det pågår insamling av fjädrar för DNA-analyser för att kunna fastställa varifrån de danska kungsörnarna härstammar.

Mårten Hjernquist

Från vänster: Torgeir Nygård, Hans Christophersen, Carl Knoff och Roland Mattsson. Foton: Jan-Eric Hägerroth.

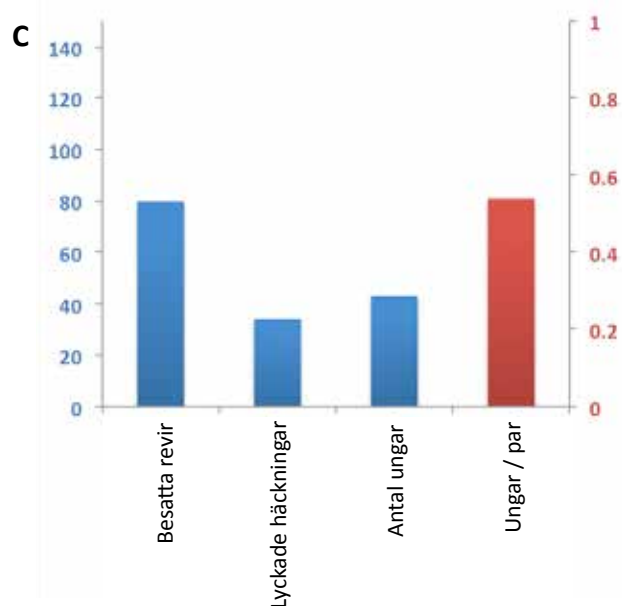
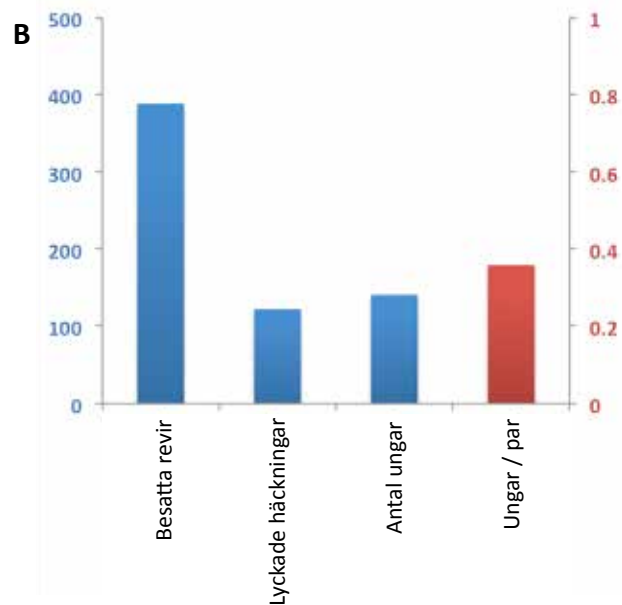
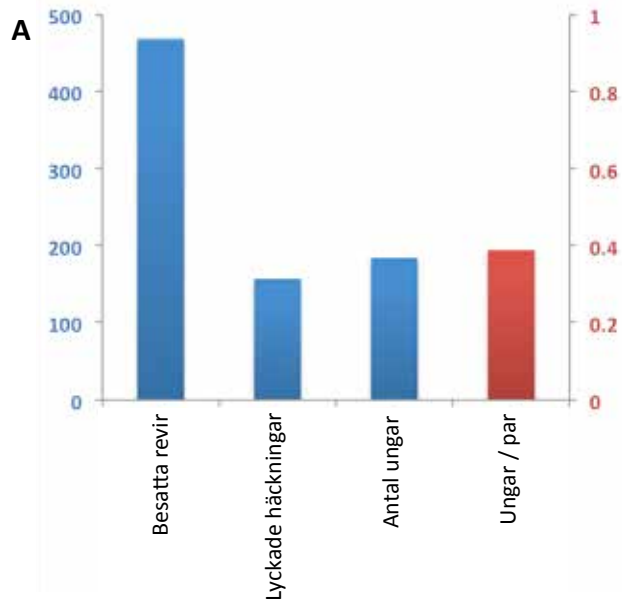
Sverige

Börje Dahlén m.fl.

Totalt besöktes 742 revir under 2012, 654 i norra Sverige och 88 i södra Sverige. Av dessa har 486 varit besatta någon gång under den senaste femårsperioden och 469 var besatta under 2012. Antalet par som lyckades med häckningen var 157 och de producerade 184 ungar totalt – 141 i norra Sverige och 43 i södra Sverige. Det är mer än 100 färre än 2011. Ungproduktionen var högre i södra Sverige där 0,54 ungar per par producerades jämfört med 0,36 i norr Sverige. Fördelningen av kungsörnen i landet, där de flesta häckar i norra Sverige, gör att genomsnittet för landet hamnade på 0,39 ungar per par för året.

Variationen i häckningsframgång för kungsörn från olika delar av Sverige beror troligen på skillnader i både väder och födotillgång. Att Gotland sticker ut från resten av landet med en relativt god ungpåproduktion kan t.ex. förklaras av tillgången på föda då 2012 var ett bra kaninår.

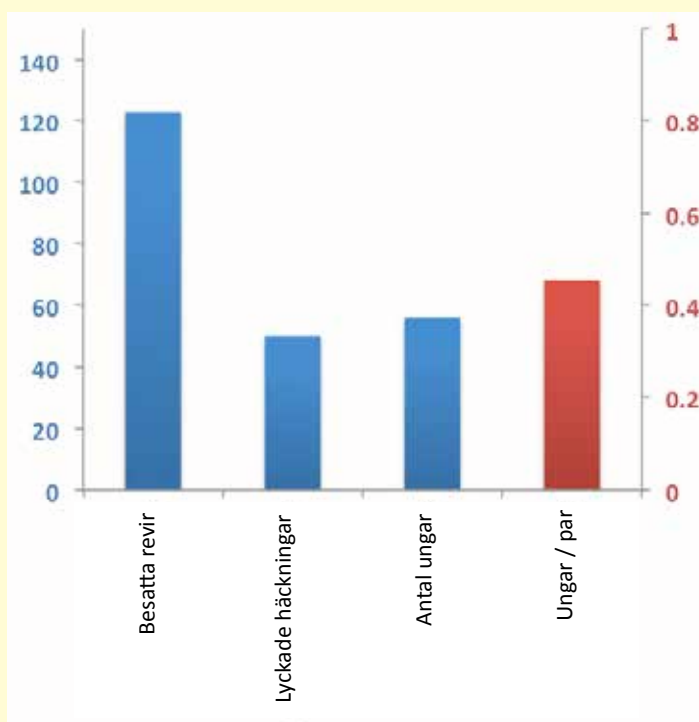
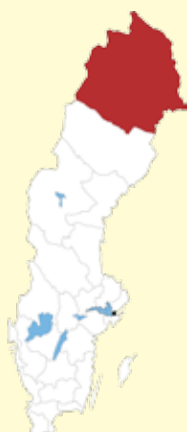
Över tid har ungpåproduktionen varierat mycket mellan åren men stadigt sjunkit från ca 0,6 ungar per par 2002 till ca 0,4 i år. Det är en trend som är viktig att bryta för att vi ska kunna uppnå en långsiktigt livskraftig population i landet.

Figurerna A – C visar antalet besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Sverige (A), norra Sverige (B) och södra Sverige (C). Kartan visar uppdelning av Sverige i norra Sverige (grön) och södra Sverige (orange).

Norrbotten

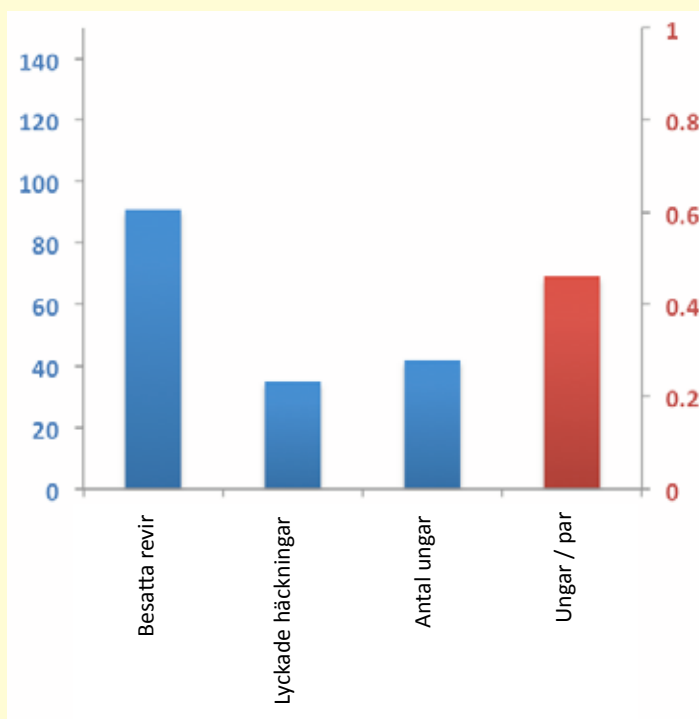
I Norrbotten besöktes 238 revir varav 123 var besatta under 2012. 50 par lyckades med häckningen och producerade 56 ungar vilket ger en ungprouktion på 0,46 ungar per par. Det är något högre än genomsnittet för landet och 0,1 fler ungar per par jämfört med årsmedelvärdet för norra Sverige.

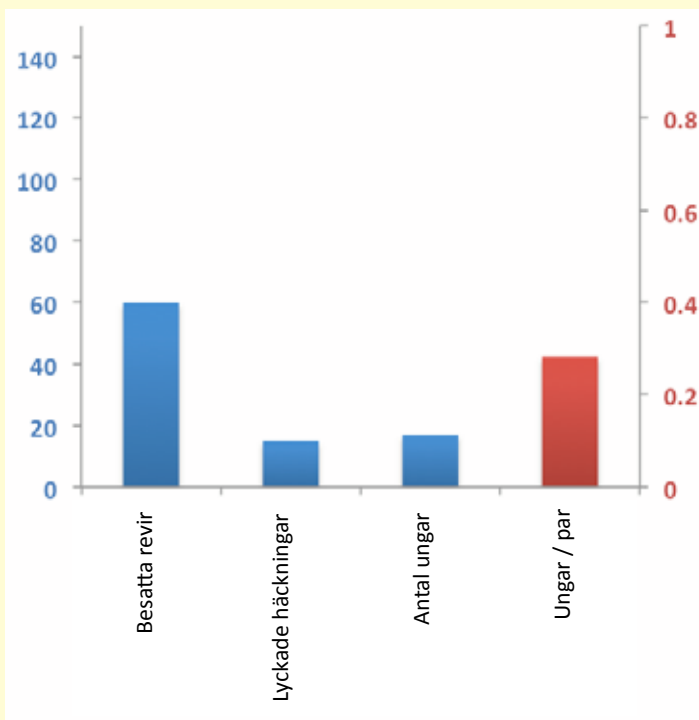
Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Norrbotten 2012.

Västerbotten

I Västerbotten var 91 revir besatta. Dessa producerade precis som i Norrbotten 0,46 ungar per par. Alltså något bättre än genomsnittet i landet och jämfört med norra Sverige. 35 lyckade häckningar och 42 ungar konstaterades.

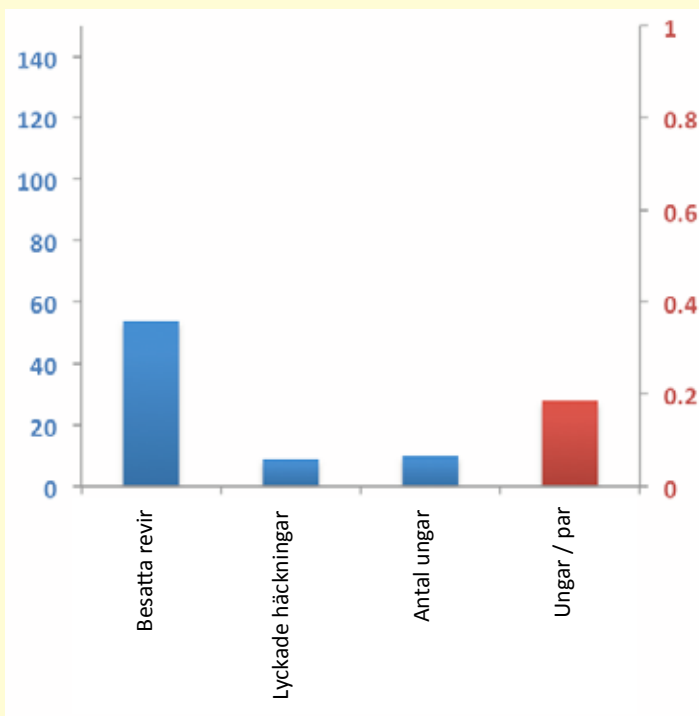
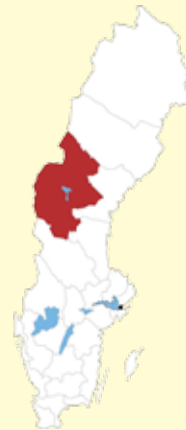
Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Västerbotten 2012.

Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Jämtland 2012.

Jämtlands län

Inventeringarna resulterade i 60 besatta revir för Jämtland. 15 av dessa lyckades med häckningen men häckningsframgången var låg. Enbart 0,29 ungar per par producerades vilket är långt under genomsnittet för Sverige och norra Sverige. Ungproduktion för länet stannade på 17 årsungar.

Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Västernorrland 2012.

Västernorrlands län

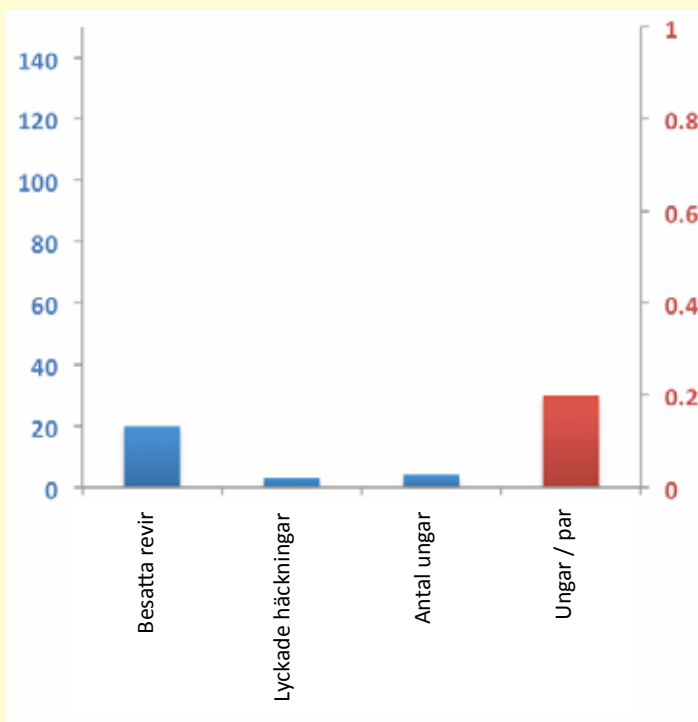
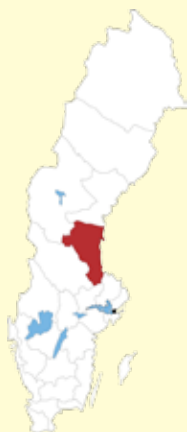
Även i Västernorrland var häckningsframgången mycket dålig. En unproduktion på 0,19 ungar per par är hälften av genomsnittet i Sverige som var 0,39 för 2012. Av de 56 revir som besöktes konstaterades 54 besatta men enbart nio par lyckades producera ungar vilket förklarar den dåliga unproduktionen i länet. Totalt tio ungar producerades under 2012.

Gävleborgs län

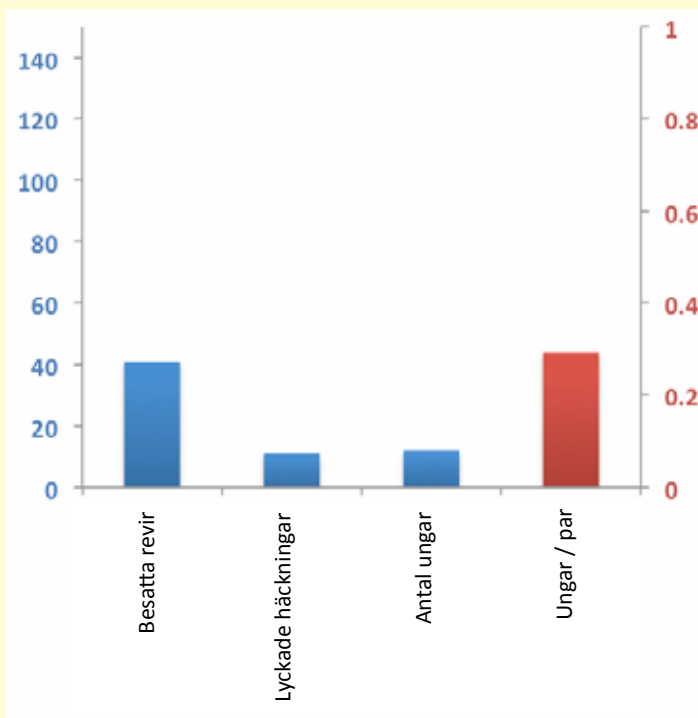
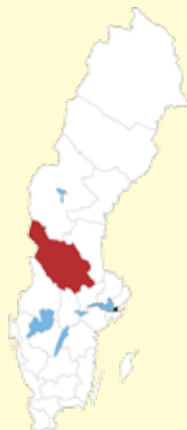
I Gävleborgs län var också häckningsframgången mycket låg, på samma nivå som i Västernorrlands län. 0,20 ungar per par producerades vilket ger en total ungproduktion på fyra ungar. 22 revir besöktes och 20 av dessa var besatta men endast tre par lyckades med häckningen.

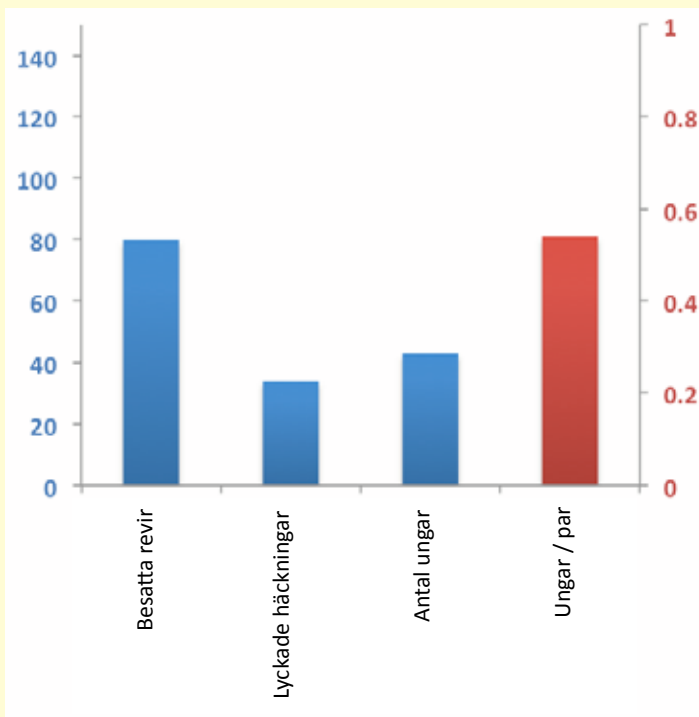
Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Gävleborg 2012.

Dalarna

I Dalarna besöktes 56 revir varav 41 var besatta och elva par lyckades med häckningarna. Ungproduktionen var även i Dalarna under genomsnittet för landet och norra Sverige. 0,29 ungar per par producerades vilket resulterade i tolv ungar för Dalarna under 2012.

Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i Dalarna 2012.

Figuren visar antal besatta revir, antal lyckade häckningar, antal ungar och antal ungar per par i södra Sverige 2012.

Södra Sverige – söder om Dalarna och Gävleborgs län

I Värmland fanns under 2012 sex besatta revir men inget par lyckades med häckningen. Därför uteblev också ungrproduktion 2012. Örebro och Uppland län hade båda var sitt par under 2012 och båda lyckades med häckningen. Båda paren fick ut en unge var. I Södermanland besöktes sex revir och man kunde konstatera fyra par. Inget par lyckades med häckningen och därmed blev det ingen ungrproduktion i Södermanland under 2012. I Östergötland observerades två par men inga ungar producerades. I Jönköping konstaterades tre revir vara besatta men ingen lyckades producera ungar. Kronobergs län hade fyra besatta revir av fyra som kontrollerades. Hälften lyckades med häckningen och eftersom båda var dubbelkullar resulterade det i fyra ungar. I Kalmar fanns det under 2012 två besatta revir varav ett par lyckades med häckningen och kunde producera en unge. Det enda paret i Halland misslyckades och ungrproduktionen uteblev under 2012.

På Gotland konstaterades 48 par varav 22 lyckades med häckningen. Med fyra dubbelkullar och en trippelkull innebar det att 28 ungar producerades och Gotland har också den högsta ungrproduktionen per par i Sverige med 0,58 ungar per par under 2012.

I Skåne besöktes åtta revir och alla var besatta. Sju par lyckades med häckningarna och de producerade åtta ungar tillsammans.

Mårten Hjernquist

Exkursion: Skånes natur- och kulturlandskap

*Ovan: Glada symposiedeltagare på söndagens exkursion.
Nedan: Man kan ana en av kungsörnarna som sågs på exkursionen när den flyger precis i nederkant av rotorbladet förbi vindkraftverket. Foton: Jan-Eric Hägerroth*

Under exkursionen sågs flera rovfåglar, däribland kungsörn. Men det fanns också många tillfällen för att diskutera de ämnen som tagits upp under föregående dagar. Diskussioner om bl.a. rovdjurspolitiken,

*Ovan: Janne Dahlén, Börje Dahlén, Johan Månsson, Tord Nilsson och Robert Franzén.
Nedan: Thomas Birkö (ordförande Kungsörn Sverige). Foton: Måns Hjernquist*

förvaltningsplaner, vindkraft, illegal jakt och förföljelse, sändarstudier och hur man åldersbestämmer kungsörnar avlöste varandra.

*Ovan: Ambjörn Karlsson och Staffan Åkeby (ordförande Skånes Ornitologiska Förening).
Nedan: Tomas Bergström och Sture Orrhult. Foton: Måns Hjernquist*

Calle Zetterlund spanar ut över vidderna. Foto: Måns Hjernquist

Skånes fågelliv i bilder

P-G Bentz

P-G Bentz är naturfotograf och biolog med stor erfarenhet av Skånes fågelliv som han ofta håller föredrag eller ordnar kurser och studiecirkelar om. P-G Bentz höll ett mycket uppskattat och informativt föredrag efter middagen under symposiets första kväll.

Mårten Hjernquist

P-G Bentz föreläser om Skånes fågelliv. Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Skärfläcka är en karaktärsart för Skåne Foto: Jan-Eric Hägerroth.

Bilaga 1: Resolution

Ökad samverkan för en livskraftig kungsörnspopulation

Riksdagens mål för kungsörn är minst 600 årliga föryngringar. Tills idag har vi i genomsnitt (senaste tioårsperioden) haft 167 kända föryngringar av kungsörnar i Sverige, vilket är långt ifrån en långsiktig livskraftig kungsörnspopulation och riksdagens mål. Vi konstaterar att reproduktionsframgången har en vikande trend under senare år. År 2011 presenterade Naturvårdsverket åtgärder för att uppnå riksdagens mål och säkerställa en stabil kungsörnspopulation i Sverige. Rapporten anger kortsiktiga och långsiktiga mål och konkreta åtgärder för att nå dessa. Några av de viktiga hoten att åtgärda är illegal jakt, blyförgiftning, tågkollisioner och storskalig vindkraftsutbyggnad.

Nyligen har flera rapporter om illegal jakt och förföljelse presenterats. Hoten från illegala verksamheter är inte en historisk avart, utan förekommer idag och tycks öka. Vi anser att det måste tas krafttag för att förhindra och förebygga illegal jakt och förföljelse.

Kungsörnen drabbas av blyförgiftning i stor omfattning. När kungsörnen äter påskjutet vilt och slaktrester som innehåller ammunitionsrester får den i sig blyfragment. Det räcker med blymängd motsvarande två hagel för att förgiftningen ska vara dödlig. Vi anser att det måste tas krafttag för att minska antalet blyförgiftade kungsörnar.

Många kungsörnar dör varje år när de blir påkörda av tåg. Det finns konkreta åtgärder för att minska denna dödlighet som att exempelvis skyndsamt ta bort påkörda djur. Vi anser att det måste tas krafttag för att reducera antalet kollisioner med kungsörnar.

Vi ser med oro på den snabba och storskaliga utbyggnaden av vindkraft som medför ökad dödlighet, habitatförluster och barriäreffekter som påverkar kungsörnens bevarandestatus.

Det är viktigt att vi arbetar mot dessa hot på bred front och att olika aktörer aktivt samverkar för att vi ska kunna uppnå en långsiktig livskraftig kungsörnspopulation.

Antagen 2012-09-29 vid Kungsörnsymposium 2012, Höllviken Skåne.

Ingressen till debattartikel publicerad i Newsmill angående de aviserade förändringarna i miljöbalken författad av Thomas Birkö, ordförande Kungsörn Sverige och Dennis Kraft, ordförande Sveriges Ornitologiska Förening (bilaga 2).

Bilaga 2: Debattartikel

Det är inte miljöbalken det är fel på, miljöministern!

Publicerad på Newsmill: 2012-09-27

Företrädare för ornitologerna: Kommer miljöminister Lena Ek att falla för vindkraftsindustrins påtryckningar? Kommer miljölagstiftningen försvagas så att de blir möjligt att bygga vindkraft i område med höga naturvärden?

Miljöminister Lena Ek meddelade på SvD Brännpunkt den 17:e augusti i år att hon anser att miljölagarna måste ändras och att regeringen som ett led i detta nu föreslagit nya regler i miljöbalken. Bland annat anser miljöministern att reglerna om miljökonsekvensbeskrivning (MKB) i miljöbalken är för svårtillämpad och hon menar att regeringen ska kunna meddela föreskrifter om vilka verksamheter som ska och inte ska anses medföra betydande miljöpåverkan.

En månad tidigare uttalade företrädare för Vattenfall att bolaget anser att miljölagstiftningen måste ändras och att de därför ämnade uppvakta miljöministern för att få igenom en sådan förändring. Motivet var bland annat att Vattenfall fått avslag i Mark- och miljööverdomstolen för en vindkraftspark eftersom den skulle skada naturvärden. Domstolen skriver: *"Med hänsyn till Mästermyrs påtagliga betydelse som fågellokal och de risker för kungs- och havsörn som en etablering medför, finner Mark och miljööverdomstolen att Vattenfall inte har visat att den valda platsen uppfyller kravet på en lämplig lokalisering enligt 2 kap. 6§ miljöbalken."* Vindkraftsindustrin utnyttjar den politiska fokuseringen på klimatfrågan för att motivera exploateringar i värdefulla naturmiljöer.

Det finns starka intressen som önskar en försvagning av miljölagstiftningen.

Vi kan inte acceptera utbyggnad av vindkraftverk som skadar naturvärden, inte ens med förevändningen att just denna exploatering antas lösa andra miljöproblem. Det är inte ett seriöst skäl och det vittnar inte om kunskap och förståelse för miljöfrågor. Vindkraftsbolag som projekterar värdefulla naturmiljöer gör fel och vi vill att Lena Ek, i egenskap av miljöminister, agerar mot detta och inte anpassar miljölagarna efter exploatörerna.

Vilka intressegrupper kommer att vinna gehör hos miljöministern för att deras verksamheter ska undantas i miljöbalken? Grunden för miljölagstiftningen är att skydda natur. Det är alltså inte fel på miljöbalken när ett naturområde skyddas, det är i stället fel på exploatörens val av verksamhetens lokalisering.

*Dennis Kraft
Ordförande Sveriges Ornitologiska Förening*

*Thomas Birkö
Ordförande Kungsörn Sverige*

Kungsörn Sverige

Kungsörn Sverige är en obunden ideell förening som har som ändamål att samordna kungsörnsinventeringar i Sverige, förmedla och bistå med kunskap och handha uppgifter om kungsörnsförekomst på länsnivå (eller motsvarande) samt att aktivt verka för en livskraftig kungsörnspopulation med delbestånd i Sverige.

Föreningen vill förverkliga denna målsättning bland annat genom att:

- verka för kungsörnsforskning och fågelskydd
- med sakkunskap hjälpa myndigheter och organisationer i behandling av för kungsörn betydelsefulla naturskydds- och bevarandefrågor
- informera om föreningen och kungsörn
- organisera inventeringar och utveckla inventeringsmetoder
- arrangera symposier och andra sammankomster

